

natura recipit, ut per eum aliquid possidere possimus, quem civiliter in re potestate non habeo.

24. *Idem*, lib. 14 Epistolarum.

Quod servus tuus, ignorante te, vi possidet, id tu non possides: quoniam is qui in tua potestate est, ignoranti tibi non corporalem possessionem, sed justam potestatem adquirere: sicut id quod ex peculio ad eum pervenerit, possidet: nam tum per servum dominus quoque possidere dicitur: summa scilicet eum ratione: quia quod ex justa causa corporaliter a servo tenetur, id in peculio servi est; et peculium, quod servus civiliter quidem possidere non possit, sed naturaliter tenet, dominus creditur possidere. Quod vero ex maleficiis adprehenditur, id ad domini possessionem ideo non pertinet, quia nec peculii causam adprehendit.

25. POMPONIUS, lib. 23, ad Quintum Mucium.

Si id quod possidemus, ita¹⁵ perdidimus, ut ignoremus, ubi sit: desinimus possidere. — § 1. Et per colonos¹⁶, et inquilinos, aut servos nostros, possidemus. Et si moriantur, aut furere incipiant, aut alii locent¹⁷, intelligimur nos retinere possessionem. Nec inter colonum, et servum nostrum per quem possessionem retinemus, quicquam interest. — § 2. Quod¹⁸ autem solo animo possidemus, queritur, utrumne usque eo possidemus, donec alius corpore ingressus sit, ut potior sit illius corporalis possessio? An vero (quod quasi magis probatur) usque eo possideamus, donec revertentes non aliquis repellat: aut nos ita animo desinamus possidere, quod suspicemur¹⁹ repelli nos posse ab eo, qui ingressus sit in possessionem? et videtur utilius esse.

26. *Idem*, lib. 26, ad Quintum Mucium.

Locus certus ex fundo et possideri et per longam possessionem capi potest: et certa pars pro indiviso, quae introducit vel ex emptione, vel ex donatione²⁰, vel qualibet alia ex causa. Incerta²¹ autem pars nec tradi, nec capi potest; veluti si ita tibi tradam, *Quidquid mei juris in eo fundo est*: nam qui ignorat, nec tradere, nec accipere id quod incertum est, potest.

27. PROCULUS, lib. 5 Epistolarum.

Si is qui animo possessionem saltus retineret, furere²² cepisset, non potest, dum fureret, ejus saltus possessionem amittere: quia furiosus non potest desinare animo possidere.

28. TERTULLIANUS, lib. 1 Questionum.

Si aliquam rem possideam, et eandem postea conducam: an amittam possessionem? Multum refert, in his quid agatur; primum enim refert, utrum sciam me possidere, an ignorem: et utrum quasi non meam rem conducam, an quasi meam: et sciam meam esse, utrum quasi proprietatis respectu, an possessionis tantum. Nam et si rem meam tu possideas, et ego eam a te possessionem ejus rei, vel stipuler: utilis erit et emptio et stipulatio²³: et sequitur, ut et precarium, et conductio, [s]i specialiter possessionis solius conducendae vel precario rogandae animus interveniat.

29. ULPIANUS, lib. 50, ad Sabinum.

Possessionem pupillum sine tutoris auctoritate amittere posse constat: non ut animo, sed ut corpore desinat possidere; quod est enim facti, potest amittere. Alia causa est, si forte animo possessionem velit amittere: hoc enim non potest.

30. PAULUS, lib. 15, ad Sabinum.

Qui universas²⁴ aedes possidet, singulas res, quae in aedificio sunt, non videtur possidere. Idem dici debet et de nave, et de armario. — § 1. Possessionem *amittimus* multis modis, veluti si mortuum in eum locum intulimus, quem possidebamus; namque locum religiosum aut sacrum non possumus possidere, etsi contemnamus religionem, et pro privato eum teneamus: sicut hominem liberum. — § 2. Item cum praetor ideoque in possessionem rei [ire] jussit, quod damni infecti non promittebatur: possessionem invitum dominum amittere Labeo ait. — § 3. Item, quod mari aut flumine occupatum²⁵ sit, possidere nos desinimus: aut si is, qui possidet, in alterius potestatem pervenit. — § 4. Item quod mobile est, multis modis desinimus possidere: si aut nolimus²⁶, aut servum [puta] manumittimus: item si quod possidebam, in aliam speciem translatum est; veluti vestimentum ex lana factum. — § 5. Quod per colonum²⁷ pos-

15. L. 44, in pr. inf. h. t. — 16. L. 3, § 12, supr. eod. — 17. L. 50, in fin. inf. eod. — 18. L. 44, in fin. inf. eod. — 19. L. 6, in fin. supr. eod. — 20. L. 13, C. de praescript. longi tempor. — 21. L. 3, § 2, supr. h. t. — L. 32, in fin. inf. de usup. et usucap. — 22. L. 31, § 4, inf. d. t. — 23. L. 28, § 1, in pr. inf. de verb. oblig. — 24. L. 23, inf. de usup. et usucap. L. 1, § 6, inf. pro emptore: L. 7, § 11, supr. de acquir. rer. domin.: L. 23, in fin. supr. de rei vind. L. 8, inf. quod vi aut clam. — 25. L. 3, § 17, supr. h. t. — 26. L. 17, in fin. supr. eod. — 27. L. 40, § 1, inf. eod.: L. 60, § 1, supr. locati. — 28. L. 23, in pr. supr. h. t. — 29. L. 25, § 1, supr. eod. — 30. L. ult. C. eod. — 31. L. 1, § 3, § 11, supr.

ideo, heres meus, nisi²⁸ ipse nactus possessionem, non poterit possidere: retinere enim animo possessionem possumus, apisci non possumus. Sed quod pro emptore possideo, per colonum etiam usucapet [etiam] heres meus. — § 6. Si ego tibi commodavero, tu Titio, qui patet tuum esse: nihilominus ego id possidebo. Et idem erit, si colonus meus fundum locaverit²⁹, aut is apud quem deposueram, apud alium rursus deposuerit. Et id quamlibet per plurimum personam factum observandum ita erit.

31. POMPONIUS, lib. 52, ad Sabinum.

Si colonus non deserenda possessionis causa exisset³⁰ de fundo, et eo redisset: eundem locatorem possidere placet.

32. PAULUS, lib. 48, ad Sabinum.

Quamvis pupillus³¹ sine tutoris auctoritate non obligetur, possessionem tamen per eum retinemus. — § 1. Si conductor rem vendit, et eam ab emptore conduxit, et utrique mercedem praestitit: prior locator possessionem per conductorem rectissime retinet. — § 2. Infans³² possidere recte potest, si³³ tutore auctore cepit: nam iudicium infantis suppletur auctoritate tutoris; utilitatis enim causa hoc receptum est: nam alioquin nullus sensus sit infantis accipiendi possessionem. Pupillus tamen etiam sine tutoris auctoritate possessionem nasci potest. Item infans peculiari nomine per³⁴ servum possidere potest.

33. POMPONIUS, lib. 52, ad Sabinum.

Fundi venditor etiam si mandaverit alicui, ut emptorem in vacuam possessionem induceret: priusquam id fieret, non recte emptor per se in possessionem venit. Item si amicus venditoris, mortuo eo, priusquam id sciret, aut non prohibentibus heredibus, id fecerit: recte possessio tradita erit. Sed si id fecerit, cum sciret dominum mortuum, aut cum sciret heredem id facere nolle: contra erit.

34. ULPIANUS, lib. 7 Disputationum.

Si me in vacuam possessionem fundi Cornelianii miseris, ego putarem me in fundum Sempronianum missum, et in Cornelianum iero: non adquirem possessionem, nisi forte in nomine tantum erraverimus, in corpore consenserimus. Quoniam autem in corpore consenserimus, an a te tamen recedat possessio, qua animo deponere et mutare nos possessionem posse et Celsus et Marcellus scribunt, dubitari potest? et si animo adquiri possessio potest, nunquid etiam adquisita est? Sed non puto errantem acquirere: ergo nec amittit possessionem, qui quodammodo sub conditione recessit de possessione. — § 1. Sed si non mihi, sed procuratori³⁵ meo possessionem tradas, videndum est, si ego errem, procurator meus non erret, an mihi possessio adquiratur? Et cum placet, ignorantia³⁶ adquiri, poterit et erranti. Sed si procurator meus erret, ego non errem: magis est, ut adquiram possessionem. — § 2. Servus quoque meus ignoranti mihi adquirit possessionem. Nam et servus alienus [Vitellius scribit] sive a me, sive a nemine possideatur, potest mihi acquirere possessionem, si³⁷ nomine meo eam adipsatur: quod et ipsum admittendum est.

35. *Idem*, lib. 5, de omnibus Tribunalibus.

Exitus controversiae possessionis hic est tantum, ut prius pronunciet iudex, uter³⁸ possideat: ita enim fiet ut is qui victus est de possessione, petitoris partibus fungatur, et tunc de domino quaeratur.

36. JULIANUS, lib. 43 Digestorum.

Qui pignoris causa fundum creditori tradit, intelligitur³⁹ possidere. Sed etsi eundem precario rogaverit, aequae per diutinam possessionem capiet: nam cum possessio creditoris non impediatur capione, longe minus precarii rogatio⁴⁰ impedimento esse [non] debet: cum plus juris in possessione habeat, qui precario rogaverit, quam qui omnino non possidet.

37. MARCIANUS, lib. sing., ad Formulam hypothecariam.

Res pignoris nomine data, et possessione tradita, deinde a creditore conducta⁴¹: convenit, ut is qui hypothecam dedisset, pro colono in agro, [in] aedibus autem pro inquilino sit: per eos creditor possidere videtur.

38. JULIANUS, lib. 44 Digestorum.

Qui absenti servo scribit, ut in libertate moretur, non eam mentem habet, ut statim velit servi possessionem dimittere: sed magis destina-

eod.: L. 4, § 2, inf. de usup. et usucap. — 32. L. 1, § 5, supr. h. t. — 33. *Immo vide* L. 3 C. eod. — 34. L. 28, inf. de usup. et usucap. — 35. L. 29, in fin. supr. de acquir. rer. domin. — 36. L. 40, in fin. inf. h. t. — C. h. t. l. 15, supr. de acquir. rer. domin. — 37. L. 31, § 3, inf. de usup. et usucap. — 38. L. 14, supr. de rei vind.: L. 1, § 5, inf. ut poss. deus. — 39. L. 1, § 18, supr. h. t.; L. 16, L. 33, § 4, inf. de usup. et usucap.: L. 15, § 2, supr. qui satisfacere cog. — 40. L. 6, in fin. inf. de precario. — 41. L. 19, in pr.: L. 21, in fin. supr. h. t.; L. 75, supr. de contrah. empt.; L. 16, supr. de pericul. et commod. rei vend.; L. 87, supr. de pignorat.

tionem suam in id tempus conferre, quo servus certior factus fuerit. — § 1. Si quis possessionem fundi ita tradiderit, ut ita demum cedere ea dicat, si ipsius fundus esset: non videtur possessio tradita, si fundus alienus sit. Hoc amplius existimandum est, possessiones⁴² sub conditione tradi posse, sicut res⁴³ sub conditione traduntur, neque aliter accipientis fiant, quam conditio extiterit. — § 2. Si is, qui Titio servum vendiderat, heredi ejus eum tradiderit, poterit heres rerum hereditarium possessionem per eum apprehendere: quia non servus jure hereditario, sed actio ex empto ad eum pervenit; nam et si ex stipulatu, vel ex testamento servus testatori debitus fuisse, et heres eum accepisset: non prohiberetur rerum hereditarium possessionem per eundem acquirere.

39. *Idem*, lib. 2, ex Minicio.

Interesse puto, qua mente apud sequestrum deponitur res; nam si omittere⁴⁴ possessionis causa, et hoc aperte fuerit approbatum: ad usucapionem possessio ejus partibus non procederet: at si custodia causa deponatur, ad usucapionem eam possessionem victori procedere constat.

40. AFRICANUS, lib. 7 Questionum.

Si de eo fundo, quem, cum possiderem, pignori tibi dedi, servus⁴⁵ tuus te dejiciat: adhuc te possidere, ait: quoniam nihilominus per ipsum servum possessionem retineas. — § 1. Si forte colonus, per⁴⁶ quem dominus possideret, decessisset: propter utilitatem receptum est, ut per colonum possessio [et] retineretur et continueretur; quo mortuo, non statim dicendum, eam interpellari: sed tunc demum, cum dominus possessionem apisci neglexerit. Aliud existimandum ait, si colonus sponte possessione discesserit⁴⁷. Sed haec ita esse vera, si nemo extraneus eam rem interim possideret, sed semper in hereditate coloni manserit. — § 2. Servum tuum a Titio bona fide emi, et traditum possedi⁴⁸; deinde cum comperissem tuum esse, ne eum peteres, celare⁴⁹ cepi: non ideo magis hoc tempore clam possidere videri me, ait. Nam retro quoque, si sciens tuum non a domino emerim, et tum clam eum possidere cepissem, postea certiore te fecerim, non ideo desinare me clam possidere. — § 3. Si servum meum bonae fidei emptori clam abduxerim: respondit, non videri me clam possidere; quia neque precarii rogatione, neque conductione sua rei dominum⁵⁰ teneri: et non posse causam clandestinae possessionis ab his duabus causis separari.

41. PAULUS, lib. 1 Institutionum.

Qui *jura familiaritatis* amici fundum ingreditur, non videtur possidere: quia non eo animo ingressus est, ut possideat, licet corpore in fundo sit.

42. ULPIANUS, lib. 4 Regularum.

Communis servus, etiam si ab⁵¹ uno ex dominis omnium nomine possideatur, ab omnibus possidere intelligitur. — § 1. Procurator, si quidem mandante domino rem emerit, protinus illi adquirit possessionem; quod si sua sponte emerit, non: nisi ratam⁵² habuerit dominus emptio-nem.

43. MARCIANUS, lib. 5 Regularum.

Si quis fundum emerit, cujus particulam⁵³ sciebat esse alienam: Julianus ait, si pro diviso sciat alienam esse, posse eum reliquas partes longa possessione capere; sed si pro indiviso, licet ignoret, quis sit locus: aequae eum capere posse: quod sine ullius damno pars, quae putatur esse venditis, per longam possessionem ad emptorem transit. — § 1. Sed et Pomponius scripsit libro 3 variarum Lectionum: Si sciat, vel putet alienum esse usufructum, bona fide diutina possessione capere posse. — § 2. *Idem*, inquit, et si emero rem, quam sciam pignori obligatam.

44. PAPINIANUS, lib. vicesimotertio Questionum.

Peregre profecturus, pecuniam in terra custodia causa condiderat: eum reversus locum thesauri immemoriam non repereret, an desisset pecuniam possidere, vel si [postea] recognovisset locum, an confestim possidere inciperet, quaesitum est? Dixi, quoniam custodia causa pecunia condita proponeretur, jus possessionis ei, qui condidisset, non videri preperit: nec infirmitatem memoriae damnari adferre possessionis, quam alius non invasit: alioquin responsuros, per, momenta servorum, quos non viderimus, interire possessionem. Et nihil interest, pecuniam in meo, an in alieno condidisset: cum si alius in meo condidisset, non

42. L. 54, in fin. pr. supr. h. t. — 43. L. 7, § ult. supr. de jure dot. — 44. *Vide tamen* L. 17, § 1, supr. depositi. — 45. L. 15, vers. sed. si is supr. h. t.: L. 33, § fin. inf. tit. prox. — 46. L. 20, § 5, supr. h. t.: L. 1, C. commun. de usucap. — 47. *Immo vide* L. ult. C. h. t. — 48. L. 44, § 2, inf. tit. prox. — 49. L. 6, in pr. supr. h. t. — 50. L. 4, § 5, inf. de precario. — 51. L. 18, in pr. supr. h. t. — 52. L. 34, supr. de negot. gest. — 53. L. 6, § 1, inf. pro emptore. — 54. L. 3, § 11, supr. h. t.: L. 31, § 5, inf. tit. prox. — 55. L. 3, § 6, § 11, L. 8, L. 25, § 1, supr.: L. 4, § 1, h. t.; L. 1, § 25, inf. de vi et vi armat.; § 2, vers. quia etiam. Inst.

alias possiderem, quam si ipsius rei possessionem supra terram adeptus fuisset. Itaque nec alienus locus meam propriam auferit possessionem: cum supra terram, an infra terram possideam, nihil intersit. — § 1. Quaesitum est, cur ex peculii causa per servum ignorantibus⁵⁴ possessio quaereretur? Dixi, utilitatis causa jure singulari receptum, ne cogentur domini per momenta species, et causas peculiorum inquirere; nec tamen eo pertinere speciem istam, ut animo videatur adquiri possessio: nam si non ex causa peculiari quaeratur aliquid, scientiam quidem domini esse necessariam, sed corpore servi quaeri possessionem. — § 2. Quibus explicitis, cum de *amittenda possessione* quaeratur, multum interesse dicam, per nosmetipsos, an per alios possideremus. Nam ejus quidem, quod corpore nostro teneremus, possessionem amitti vel animo, vel etiam corpore; si⁵⁵ modo eo animo inde digressi fuisset, ne possideremus: ejus vero, quod servi, vel etiam coloni corpore possidentur, non aliter amitti possessionem, quam eam alius ingressus fuisset; eamque amitti⁵⁶ nobis quoque ignorantibus. Illa quoque possessionis amittendae separatio est; nam saltus⁵⁷ hyemum et aestivus, quorum possessio retinetur animo,

45. *Idem*, lib. 2 Definitionum.

Licet neque servum neque colonum ibi habeamus,

46. *Idem*, lib. 23 Questionum.

Quamvis saltus proposito possidendi fuerit alius⁵⁸ ingressus, tamen priorem possidere dictum est, quamdiu possessionem ab alio occupatam ignoraret. Ut⁵⁹ enim eodem modo vinculum obligationum solvitur, quo quaeri adsolet: ita non⁶⁰ debet ignorantia tolli possessio, qua solo animo tenetur.

47. *Idem*, lib. 26 Questionum.

Si rem mobilem apud te depositam, aut ex commutato tibi possidere, neque reddere constitueris: confestim amisisse me possessionem vel ignorantem, responsus est; cujus rei forsitan illa ratio est, quod rem mobilium⁶¹ neglecta atque ommissa custodia, quamvis eas nemo alius invasit, veteris possessionis damnum adferre consuevit: idque *Nerva filius libris de usucapionibus retulit*. *Idem* scribit, aliam causam esse hominis⁶² commutati ommissa custodia: nam possessionem tamen veterem fieri, quamdiu nemo alius eum possidere cepit; videlicet ideo, quia potest homo, proposito redeundi, domino possessionem sui conservare, cujus corpore caeteras quoque res possumus possidere. Igitur earum quidem rerum, quae ratione vel anima careant, confestim amittitur possessio: homines autem retinentur, si revertendi animum habent.

48. *Idem*, lib. 10 Responsorum.

Prædia cum servis donavit, eorumque se tradidisse possessionem, litteris declaravit; si vel unus ex servis, qui simul cum prædiis donatus est, ad eum, qui donum accepit, pervenit, mox in prædia remissus est: per⁶³ servum orationem possessionem quaesitam caeterorumque servorum, constabit.

49. *Idem*, lib. 2 Definitionum.

Possessio quoque per servum, cujus⁶⁴ usufructus meus est, ex re mea, vel ex operis servi adquiritur mihi: cum et naturaliter⁶⁵ a fructuario teneatur, et plurimum ex jure⁶⁶ possessio mutuetur. — § 1. Qui in aliena potestate sunt, rem peculiarem tenere possunt: habere possidere non⁶⁷ possunt; quia possessio non tantum corporis, sed et juris⁶⁸ est. — § 2. Etsi possessio per procuratorem ignorant⁶⁹ quaeritur, usucapio vero scienti competit, tamen evictions actio domino contra venditorem invito procuratore non datur: sed per actionem mandati ea cedere cogitur.

50. HERMOGENIANUS, lib. 5 juris Epitomarum.

Per eum, quem justo ductus errore, filium meum, et in mea potestate esse existimo, neque possessio, neque dominium, nec quicquam aliud ex re mea mihi quaeritur. — § 1. Per servum in fuga⁷⁰ agentem, si neque ab alio possideatur, neque se liberum esse credat, possessio nobis adquiritur.

51. JAVOLENUS, lib. 5, ex Posterioribus Labeonibus.

Quarundam⁷¹ rerum animo possessionem apisci nos ait Labeo: veluti si acervum lignorum emerit, et eum venditor tollere me jusserit, simul

de interdict. — 56. *Immo vide* L. 46, in fin. inf. h. t. — 57. L. 5, § 11, supr. eod. — 58. L. 6, in fin. supr. eod. — 59. L. 153, inf. de reg. jur. — 60. *Immo vide* L. 44, in fin. supr. h. t. — 61. L. 3, § 15, supr. eod. — 62. d. L. 3, § 15. — 63. L. 1, § 16, supr. eod. — 64. L. 1, § 8, supr. eod.; L. 10, L. 20, in fin. supr. de acquir. rer. domin. — 65. L. 13, in pr. supr. h. t. — 66. *Immo vide* L. 1, § 3; L. 29, supr. eod.; L. 19, supr. ex quib. causis major. — 67. L. 44, § 4, inf. tit. prox. — 68. in pr. supr. h. t. — 69. L. 54, § 2, supr. h. t. — 70. L. 1, § 14, supr. eod. — 71. L. 18, § 2, supr. eod.

atque custodiam posuissem, traditus mihi videtur. Idem juris esse vino vendito, cum universa amphora vini simul essent. Sed videamus (inquit) ne hac ipsa corporis traditio sit: quia nihil interest, utrum mihi, an et cuilibet juserim, custodia tradatur? In eo puto hanc questionem consistere, an etiam si corpore acervus, aut amphora adprehensa non sunt, nihilominus tradita videantur; nihil video interesse utrum ipse acervum, an mandato meo aliquis custodiat: utrobique (enim) animi quodam genere possessio erit aestimanda.

52. UENULEIUS, lib. 1 Interdictorum.

Permiseri causas possessionis, et usufructus non oportet: quemadmodum nec possessio, et proprietatis misceri debent; namque impediri possessionem, si alius fruatur: neque alterius fructum computari, si aliter possideat. — § 1. Eum, qui aedificare prohibeatur, possidere quoque prohiberi manifestum est. — § 2. Species inducendi in possessionem alicujus rei est, prohibere ingredienti vim fieri: statim enim cedere adversarium, et vacuum relinquere possessionem jubet: quod multo plus est, quam restituere.

53. Idem, lib. 3 Interdictorum.

Adversus extraneos vitiosa possessio prodesse solet.

TIT. III.

DE USURPATIONIBUS ET USUCAPIONIBUS.

1. GAIUS, lib. 21, ad Edictum provinciale.

Bono publico usucapio introducta est, ne scilicet quorundam rerum diu, et fere semper incerta dominia essent: cum sufficeret dominis ad inquirendas res suas statuti temporis spatium.

2. PAULUS, lib. 54, ad Edictum.

Usurpatio est usucapionis interruptio. Oratores autem usurpationem frequentem usum vocant.

3. MODESTINUS, lib. 5 Pandectarum.

Usucapio est adjectio domini per continuationem possessionis temporis lege definiti.

4. PAULUS, lib. 54, ad Edictum.

Sequitur de usucapione dicere. Et hoc ordine eundem est, ut videamus, quis potest usucapere, et quas res, et quanto tempore. — § 1. Usucapere potest scilicet paterfamilias. Filiusfamilias, et maxime miles, in castris adquisitum usucapit. — § 2. Pupillus, si tutore auctore cepit possidere, usucapit; si non tutore auctore possideat, et animum possidendi habeat: dicimus, posse eum usucapere. — § 3. Furiosus, quod ante furorem possidere cepit, usucapit. Sed haec persona ita demum usucapere potest, si ex ea causa possideat, ex qua usucapio sequitur. — § 4. Servus pro herede possidere non potest. — § 5. Fructus et partus ancillarum, et fetus pecorum, si defuncti non fuerint, usucapi possunt. — § 6. Quod autem dicit lex Atinia, ut res furiva non usucapiatur, nisi in potestatem ejus, cui subrepta est, revertatur: sic acceptum est, ut in domini potestatem debeat reverti; non in ejus utique, cui subreptum est. Igitur creditori subrepta, et ei, cui commodata est, in potestatem domini redire debet. — § 7. Labeo quoque ait, si res peculiaris servi mei subrepta sit me ignorante, deinde eam nactus sit: videri in potestatem meam redisse. Commodius dicitur, etiam si sciero, redisse [eam] in meam potestatem. Nec enim sufficit, si eam rem, quam perdidit, ignorante me servus apprehendat, si modo in peculo eam esse volui: nam si nolui, tunc exigendum est, ut ego facultatem ejus nactus sim. — § 8. Ideoque [et] si servus meus rem mihi subripuerit, deinde eandem loco suo reponat, poterit usucapi; quasi in potestatem meam redierit: utique si nescii; nam si scivi, exigimus, ut redisse sciam in meam potestatem. — § 9. Item si eam rem, quam servus subripuerit, peculiari nomine teneat, non videri in potestatem meam reversam, Pomponius ait: nisi ita habere ceperimus, quemadmodum habuimus, antequam subriperetur; aut, cum rescissemus, in peculo eum habere concessimus. — § 10. Item Labeo, si rem, quam apud te deposueram, lucrifaciendi causa vendideris, deinde ex penitentia redemeris, et eodem statu habeas, sive igno-

72. Immo vide L. 5, § 24, supr. commodati — 73. L. 12, § 1, supr. h. t. — 74. L. 3, § 2, infr. ut possidetis. — 75. L. 1, in fin. infr. d. t. L. ult. C. de rei vind. § 4, vers. commodum. Inst. de interdict. — Tit. III. — 1. Lib. 1, Inst. 6; Lib. 7, C. 50. — 2. In pr. Inst. h. t. — 3. L. 32, in pr. supr. tit. prox. — 4. d. L. 32, § ult. — 5. L. 44, § 6, infr. h. t. — 6. L. 118, infr. de reg. jur. — 7. L. 22, in pr. infr. § 2, Inst. h. t. — 8. L. ult. infr. § 8, Inst. eod. — 9. L. 13, § 2, infr. de verb. sign. — 10. Adde § 10, infr. h. t. — 11. § 7, supr. h. t. — 12. L. 84, infr. de iur. — 13. Immo vide L. 10, C. d. t. — 14. L. 8, supr. de acquir. vel omitt. hered. — 15. L. 119, infr. de

ante me, sive sciente, ea gesta sint, videri in potestatem meam redisse, secundum Proculi sententiam; quae vera est. — § 11. Si pupilli res subrepta sit, sufficere dicendum est, si tutor ejus sciat, redisse eam in domum pupilli: et si furiosus, sufficere curatores scire. — § 12. Tunc in potestatem domini redisse dicendum est, cum possessionem ejus nactus sit juste, ut avelli non possit: sed et tanquam suae rei: nam si ignorans rem mihi subreptam, eman, non videri in potestatem meam reversam. — § 13. Sed etsi vindicavero rem mihi subreptam, et litis aestimationem accepero: licet corporaliter ejus non sim nactus possessionem, usucapietur. — § 14. Idem dicendum est, etiamsi voluntate mea alii tradita sit. — § 15. Heres, qui in jus defuncti succedit, licet apud eum, ignorantem ancillam furtivam esse, conceperit [ea], et pepererit, non tamen usucapit.

§ 16. De illo quaeritur, si servus meus ancillam, quam subripuit, pro libertate sua mihi dederit: an partum apud me conceptum usucapere possim? Sabinus et Cassius non putant: quia possessionem quam servus vitiose nactus sit, domino noceret; et hoc verum est. — § 17. Sed et si, ut servum meum manumitterem, alius mihi furtivam ancillam dederit, eaque apud me conceperit, et pepererit: usu me non capturum. Idemque fore [etiam], si quis eam ancillam mecum permutasset, aut in solutum dedisset; item si donasset. — § 18. Si antequam pariat, alienam esse rescierit emptor: diximus non posse eum usucapere; quod si nescierit, posse; quod si, cum iam usucaperet, cognoverit alienam esse: initium usucapionis intueri debemus, sicut in emptis rebus placuit. — § 19. Lana ovium furtivarum, si quidem apud furem detonsa est, usucapi non potest: si vero apud bonae fidei emptorem, contra; quoniam in fructu est, nec usucapi debet, sed statim emptoris fit. Idem in agnis dicendum, si consumpti sint; quod verum est. — § 20. Si ex lana furtiva vestimentum feceris, verius est, ut substantiam spectemus: et ideo vestis furtiva erit. — § 21. Si rem pignori datam debitor subripuerit et vendiderit, usucapi eam posse, Cassius scribit: quia in potestatem domini videtur pervenisse, qui pignori dederit: quamvis cum eo furti agi potest; quod tunc rectius dicitur. — § 22. Si tu me vi expuleris de fundi possessione, nec adprehenderit possessionem, sed Titius in vacuum possessionem intraverit: potest longo tempore capi res; quamvis enim interdictum unde vi locum habeat, quia verum est, vi me dejectum: non tamen verum est, et vi possessionem. — § 23. Caeterum etiamsi mala fide fundum me possidentem dejeceris et vendideris, non poterit capi: quoniam verum est vi possessionem esse, licet non a domino. — § 24. Idem dicendum est in eo, qui eum expulit, qui pro herede possidebat, quamvis sciat esse hereditarium. — § 25. (Si fundum alienum bona fide possidentem, quis sciens esse alienum expulerit, usucapere non potest), quoniam vi possidet. — § 26. Si dominus fundi possessorem vi dejecerit: Cassius ait, non videri in potestatem ejus redisse, quando interdicto unde vi restitutus sit possessionem. — § 27. Si viam habeam per tuum fundum, et tu me ab ea vi expuleris: per longum tempus non utendo amittam viam; quia nec potest possideri intelligitur jus incorporale: nec de via quis, [id est], merito iure detruditur. — § 28. Item si occupaveris vacuum possessionem, deinde venientem dominum prohibueris: non videberis vi possedis. — § 29. Libertatem servitutum usucapi posse, verius est: quia eam usucapionem sustulit lex Scribonia, quae servitutum constituabat; non etiam eam, quae libertatem praestat sublata servitute. Itaque, si, cum tibi servitutum deberem, ne mihi [puta] liceret alius aedificare, et per statutum tempus altius aedificatum habuero: sublata erit servitus.

8. GAIUS, lib. 21, ad Edictum provinciale.

Naturaliter interruptitur possessio, cum quis de possessione vi deicitur, vel alicui res eripitur; quo casu non adversus eum tantum qui eripit, interruptitur possessio: sed adversus omnes. Nec eo casu quicquam interest, is, qui usurpaverit, dominus sit, necne. Ac ne illud quidem interest, pro suo quisque possideat, an ex lucrativa causa.

6. UPIANUS, lib. 11, ad Edictum.

In usucapionibus non a momento ad momentum, sed totum postremum diem computamus.

7. Idem, lib. 27, ad Sabinum.

Ideoque qui hora sexta diei kal. Januarias possidere cepit, hora sexta noctis pridie kal. Januarias implet usucapionem.

verb. sign. — 15. L. 11, infr. de divers. temporal. praes. — L. ult. C. commun. de usucap. § 22, Inst. h. t. — 16. Immo vide L. 9, L. 10, infr. pro emptore. — 17. L. 44, § 2, infr. h. t. — 18. L. 48, in fin. supr. de acquir. rer. domin. — L. 48, § 5, infr. de iur. — 19. L. 5, infr. pro emptore. — 20. Obi. L. 6, C. de usucap. pro emptore. — 21. L. 35, § 2, infr. h. t. — 22. L. 10, § 1, infr. eod. — 23. L. 6, supr. de servit. praed. urban. — 24. L. 15, supr. tit. prox. — 25. L. 7, infr. h. t. — 15. in pr. infr. de divers. temporal. praescript. — 26. L. 3, supr. de ferias. — 27. Adde L. 5, supr. qui testam. facere; L. 1, supr. de manumiss.

8. PAULUS, lib. 12, ad Edictum.

Labeo, Neratius, responderunt, ea quae servi peculiariter nacti sunt, usucapi posse: quia haec etiam ignorantibus domini usucapiunt. Idem Julianus scribit. — § 1. Sed eum, qui suo nomine nihil usucapere potest, ne per servum quidem posse, Papius scribit.

9. GAIUS, lib. 4, ad Edictum provinciale.

Usucapionem recipiunt maxime res corporales, exceptis rebus sacris, sanctis, publicis populi romani et civitatum, item liberis hominibus.

10. ULPIANUS, lib. 16, ad Edictum.

Si aliena res bona fide empta sit, quaeritur, ut usucapio currat, utrum emptionis initium, ut bonam fidem habeat, exigimus, an traditionis? Et obtinuit Sabinus et Cassii sententia, traditionis initium spectantium. — § 1. Hoc iure utimur, ut servitutes per se nusquam longo tempore capi possint, cum aedificis possint. — § 2. Scævola libro 11 Questionum scribit, Marcellum existimasse, si bos apud furem concepit, vel apud furis heredem, pariatque apud furis heredem, usucapi ab herede distractum iuvencum non posse: sic (inquit) quemadmodum nec ancillae partus. Scævola autem scribit, se putare, usucapere posse et partum: nec enim esse partum rei furtivae partem; caeterum si esset pars, nec si apud bonae fidei emptorem peperisset, usucapi poterat.

11. PAULUS, lib. 19, ad Edictum.

Neque servus, neque per servum dominus, qui apud hostes est, possidet.

12. Idem, lib. 21, ad Edictum.

Si ab eo emas, quem praetor vetuit alienare, idque tu scias: usucapere non potes.

13. Idem, lib. 5, ad Plautium.

Pignori rem acceptam usu non capimus: quia pro alieno possidemus. — § 1. Eum, qui a furioso bona fide emit, usucapere posse responsum est. — § 2. Si mandavero tibi, ut fundum emas, ex ea causa traditum tibi diutius possessione capis: quamvis possis videri non pro tuo possidere, cum nihil intersit, quod mandati iudicio tenearis.

14. Idem, lib. 15, ad Plautium.

Id tempus venditoris prodest emptori, quo antequam venderet, possedit: nam si postea nactus est possessionem venditor, haec possessio emptori non proficiet. — § 1. In re legata, in accessione temporis, qua testator possedit, legatarius quodammodo quasi heres est.

15. Idem, lib. 18, ad Plautium.

Si is, qui pro emptore possidebat, ante usucapionem ab hostibus captus sit: videndum est, an heredi ejus procedat usucapio? nam interruptitur usucapio: et si ipsi reversi non prodest, quemadmodum heredi ejus proderit? Sed verum est, eum in sua vita desiisse possidere: ideoque nec postliminio ei prodest, ut videatur usucapisse. Quod si servus ejus, qui in hostium potestate est, emerit: in pendenti esse usucapionem, Julianus ait; nam si dominus reversus fuerit, intelligi usucapum: si ibi decesserit, dubitari an per legem Corneliam ad successores ejus pertineat? Marcellus, posse plenus fictionem legis accipi: quemadmodum enim postliminio reversus plus juris habere potest in his, quae servi egerunt, quam his, quae per se vel per servum possidebat, cum ad hostes pervenit? Nam hereditatem in quibusdam vice personae fungi receptum est: ideoque in successoribus locum [non] habere usucapionem. — § 1. Si servus, quem possidebam, fugerit: si pro libero se gerat, videbitur domino possideri; sed hoc tunc intelligendum est, cum, si adprehensus fuerit, non sit paratus pro sua libertate litigare: nam si paratus sit litigare, non videbitur a domino possideri, cui se adversarium praeparavit. — § 2. Si quis bona fide possidens, ante usucapionem amissa possessione, cognoverit esse rem alienam, et iterum nanciscatur possessionem, non capiet usu: quia initium secundae possessionis vitiosum est. — § 3. Si ex testamento vel ex stipulata res debita nobis tradatur: ejus temporis existimationem [nostram] intuemdam, quo traditur: quia concessum est stipulari rem, etiam quae promissoris non sit.

16. JAVOLENUS, lib. 4, ad Plautium.

Servi nomine, qui pignori datus est, ad exhibendum cum creditore,

28. L. 2, § 11, infr. pro emptore. — 29. Immo vide L. 3, in fin. supr. que res pignori. — 30. L. 45, in pr. infr. § 1, Inst. h. t.; L. 6, C. de oper. publi. L. 2, C. de rei domin. — 31. L. 48, infr. h. t. — 32. Correct. N. Leon. 29. — 33. L. 33, in pr. infr. h. t. — 34. L. 36, infr. de verb. sign. — 35. Adde L. 1, C. commun. de usucap. — 36. L. 2, § 16, infr. pro emptore. — 37. L. 15, § 2, § pen. infr. de divers. tempor. praescript. — 38. L. 15, § 10, supr. tit. prox. — 39. L. 19, supr. de quib. caus. major. — 40. L. 25, § 5, supr. d. t. — 41. L. 51, in fin. supr. de hereditibus instituendis. — 42. L. 1, C. de longi tempor. praescript. que pro libert. — 43. L. 7, § 4, infr. pro emptore. — 44. L. 5, in fin. supr. ad exhibend. — 45. L. 35, § 4, infr.

non cum debitore, agendum est: quia qui pignori dedit, ad usucapionem tantum potest; quod ad reliquas omnes causas pertinet, qui accepit, possidet: adeo ut addici possit et possessio ejus, qui pignori dedit.

17. MARCELLUS, lib. 17 Digestorum.

Si per errorem de alienis fundis, quasi de communibus, iudicio communi dividendo accepto, ex adjudicatione possidere ceperim, longo tempore capere possum.

18. MODESTINUS, lib. 3 Regularum.

Quamvis adversus fiscum usucapio non procedat, tamen ex bonis vacantibus, nondum tamen nunciatis, emptor praedii ex hisdem bonis extiterit, recte diutina possessione capiet: idque constitutum est.

19. JAVOLENUS, lib. 1 Epistolarum.

Si hominem emisti, ut, si aliqua conditio extitisset, inemptus fieret, et is tibi traditus est, et postea conditio emptionem resolvit: tempus, quo apud emptorem fuit, accedere venditori debere existimo: quoniam eo genere retroacta venditio esset redhibitioni similis, in qua non dubito tempus ejus, qui redhibuerit, venditori accessurum, quoniam ea venditio proprie dici non potest.

20. Idem, lib. 4 Epistolarum.

Possessio testatoris ita heredi procedit, si medio tempore a nullo possessa est.

21. Idem, lib. 6 Epistolarum.

Ei, a quo fundum pro herede diutius possidendo capturus eram, locavi eum: an ullius momenti eam locationem existimes, quaero; quod si nullius momenti existimas, an durare nihilominus usucapionem ejus fundi putes? Item quaero, si eidem vendidero eum fundum: quid de his causis, de quibus supra quaesivi, existimes? Respondit, si is, qui pro herede fundum possidebat, domino eum locavit, nullius momenti locatio est: quia dominus suam rem conduxisset; sequitur ergo, ut ne possessionem quidem locator retineat: ideoque longi temporis praescriptio non durabit, in venditione idem juris est, quod in locatione, ut emptio suae rei consistere non possit.

22. Idem, lib. 7 Epistolarum.

Heres et hereditas, tametsi duas appellationes recipiunt, unius personae tamen vice funguntur.

23. Idem, lib. 9 Epistolarum.

Eum, qui aedes mercatus est, non puto aliud, quam ipsas aedes, possidere; nam si singulas res possidere intelligetur, ipsas aedes non possidebit: separatis enim corporibus, ex quibus aedes constant, universitas aedium intelligi non poterit; accedit eo, quod si quis singulas res possideri dixerit, necesse erit, dicat possessione superficiei temporibus de mobilibus statutis locum esse, solum se capturum esse ampliori: quod absurdum, et minime juri civili conveniens est, ut una res diversis temporibus capiatur; utputa cum aedes ex duabus rebus constant, ex solo et superficiei, et universitas earum possessionem temporis immobilium rerum omnium metat. — § 1. Si autem columna evicta fuerit: puto, te ex empto cum venditore recte acturum, et eo genere rem salvam habiturum. — § 2. Si autem demolita domus est, ex integro res mobiles possidendae sunt, ut tempore, quod in usucapione rerum mobilium constitutum est, usucapiantur: et non potest recte uti eo tempore, quo in aedificio fuerunt; nam quemadmodum eas solas et separatas ab aedificio non possidisti, sic nec penes te singula, aut separatae fuerunt et coherentibus his in aedificio, depositis aedibus, quae hoc quoque ipsum continent: neque enim recipi potest, ut eadem res et ut res soli et tanquam mobilis sit possessa.

24. POMONIUS, lib. 24, ad Quintum Mucium.

Ubi lex inhibet usucapionem, bona fides possidenti nihil prodest. — § 1. Interdum, etiamsi non fuerit inchoata usucapio a defuncto, procedit heredi ejus: veluti si vitium, quod obstat, non ex persona, sed ex re, purgatum fuerit. [Ex re], utputa, si fisci esse desierit, aut furtiva, aut vitiosa possessa.

h. t.; L. 1, § 15, supr. tit. prox. — 46. L. 35, in fin. supr. de pignorati. — 47. L. 24, in fin. infr. h. t.; L. 2, C. commun. de usucap.; § 9, Inst. h. t. — 48. L. 15, § 2, supr. de acquir. vel amitt. possess. — 49. L. 6, in fin. infr. pro emptore; d. L. 13, § 4. — 50. L. 45, in pr. infr. de reg. jur. — 51. Adde L. 33, § 5, infr. h. t. — 52. L. 16, in pr. supr. de contrah. empt. — 53. L. 51, in fin. supr. de heredit. instit. — 54. L. 50, in pr. supr. de contrah. empt. — 55. Inst. h. t. in pr. — 56. L. 49, in pr. supr. de rei vind. — 57. L. 25, in fin. supr. d. t. — 58. L. 18, infr. de verb. sign. — 59. § 2, Inst. h. t.; L. 2, C. pro donato. — 60. L. 18, supr. h. t.; L. 1, C. commun. de usucap. — 61. L. ult. infr. vi bonor. rapit.

25. LICINIUS [RUFINIUS, lib. 4 Regularum].

Sine⁶² possessione usucapio contingere non potest.

26. ULPIANUS, lib. 29, ad Sabinum.

Nunquam superficies sine solo capi longo tempore potest.

27. Idem, lib. 31, ad Sabinum.

Celsus libro 54 errare eos ait, qui existimarent, cujus rei quisque bona fide adeptus sit possessionem, pro suo usucapere eum posse; nihil referre, emerit, necne, donatum sit, necne, si modo emptum, vel donatum⁶³ sibi existimaverit: quia neque pro legato, neque pro donato, neque pro dote usucapio valeat, si nulla donatio, nulla dos, nullum legatum sit. Idem et in litis aestimatione placet, ut nisi vere quis litis aestimationem subierit, usucapere non possit.

28. POMPONIUS, lib. 17, ad Sabinum.

Si servo⁶⁴ furiosus vel infantis res tradita sit, usu per eum eas personas capere posse constat.

29. Idem, lib. 22, ad Sabinum.

Cum solus heres essem, existimarem autem, te quoque pro parte heredem esse, res hereditarias pro parte tibi tradidi: propius est, ut usucapere non possis; quia nec pro herede usucapere potest, quod ab herede possessum est, neque aliam ullam habes causam possidendi; ita tamen hoc verum est, si non⁶⁵ ex transactione id factum fuerit. Idem dicimus, si tu quoque existimes, te heredem esse: nam hic quoque possessio veri heredis obstat tibi.

30. Idem, lib. 30, ad Sabinum.

Rerum mixtura facta an usucapionem cujusque praecedentem interrumpit, quaeritur? Tria autem genera sunt corporum: unum, quod continetur uno spiritu⁶⁶, et graece *συνωμένον*, id est, unum vocatur; ut homo, tignum, lapis, et similia: alterum, quod ex contingentibus, hoc est, pluribus inter se coherentibus constat, quod *συντιμωμένον*, id est, *connexum* vocatur: ut aedificium, navis, armarium: tertium, quod ex distantibus constat; ut corpora plura non soluta, sed uni nomini subjecta, veluti populus, legio, grex⁶⁷. Primum genus [in] usucapione quaestionem non habet: secundum et tertium habet.— § 1. Labeo libris Epistolarum ait, Si is, cui ad tegulorum vel columnarum usucapionem decem dies superessent⁶⁸, in aedificium eas conjecisset, nihilominus eum usucapturum, si aedificium possidisset. Quid ergo in his, quae non quidem implicantur rebus soli, sed mobilia permanent, ut in anulo, gemma? In quo verum est, et aurum et gemmam possideri, et usucapere, cum utrumque maneat integrum.— § 2. De tertio genere corporum videndum est; non autem grex universus sic capiatur usu, quomodo singularis res: nec sic, quomodo coherentes; quid ergo est? Etsi ea natura ejus est, ut adjectionibus corporum maneat: non item tamen universi gregis ulla est usucapio: sed singulorum animalium sicuti possessio, ita et usucapio; nec si quid emptum⁶⁹ immixtum fuerit gregi, augendi ejus gratia, idcirco possessionis causa mutabitur; ut si reliquus grex domini mei sit, haec quoque ovis: sed singula suam causam habebunt, ita ut si quae furtivae erunt, sint quidem ex grege, non tamen usucapiantur.

31. PAULUS, lib. 52, ad Sabinum.

Nunquam in usucapionibus juris⁷⁰ error possessori prodest; et ideo Proculus ait, Si per errorem initio venditionis tutor pupillo auctor factus sit: vel post longum tempus venditionis peractum, usucapi non posse: quia juris error est.— § 1. In usucapionibus mobilium continuam tempus numeratur.— § 2. Servus, licet in libertate moretur, nihil possidet, nec per eum alius: atquin si⁷¹ nomine alicujus, dum in libertate moratur, nactus fuerit possessionem, adquirit ei, cujus nomine nactus fuerit.— § 3. Si servus meus vel filius peculiari⁷² vel etiam meo nomine quid tenet, ut ego per eum ignorans⁷³ possideam, vel etiam usucapiam: si is furere coeperit, donec in eadem causa res fuerit, intelligendum est, et possessionem apud me remanere, et usucapionem procedere: sicuti per dormientes quoque eos idem nobis contingeret. Idemque in colono et inquilino, per quos possidemus, dicendum est.— § 4. Si vi, aut clam, aut precario possessionem nactus quis, postea furere⁷⁴ coeperit: et possessio

et causa eadem durat de hoc, quod precario furiosus habet; quemadmodum interdicto quoque uti possidetis furiosi nomine recte experimur ejus possessionis nomine, quam ante furorem per se, vel post furorem per alium nactus est.— § 5. Vacuum tempus, quod ante⁷⁵ aditam hereditatem, vel post aditam intercessit, ad usucapionem heredi procedit.— § 6. Si defunctus emit, heres autem putat⁷⁶ eum ex donationis causa possedisse: usu eum capturum, Julianus ait.

32. POMPONIUS, lib. 32, ad Sabinum.

Si fur rem furtivam a domino emerit⁷⁷, et pro tradita habuerit: desinet eam pro furtiva possidere, [et] incipiet⁷⁸ pro suo possidere.— § 1. Si quis id, quod possidet, non putat sibi per leges licere usucapere: dicendum est, etiam si erret, non procedere tamen ejus usucapionem: vel quia⁷⁹ non bona fide videatur possidere, vel quia in jure errant eum, qui frui debere, posse. Quod sic accipiendum est, ut fructuarium poterit uti frui: aliter enim homo in causa non perducetur: sed si utenti jam et fruenti abductus homo fuerit, non solum ipse, sed etiam heres furti agere poterit.

33. JULIANUS, lib. 44 Digestorum.

Non solum bonae fidei emptores, sed et omnes, qui possident ex ea causa, quam usucapio sequi solet, partum⁸¹ ancillae furtivae usu suum faciunt: idque ratione juris introductum arbitror; nam ex qua causa quis ancillam usucaperet, nisi lex⁸² tabularum, vel Atinia⁸³ obstaret, ex ea causa necesse est partum usucapi, si apud eum conceptus, et editus eo tempore fuerit, quod furtivam esse matrem ejus ignorabat.— § 1. Quod vulgo respondetur⁸⁴, ipsum sibi causam possessionis mutare non posse: totiens verum est, quotiens quis sciret, se bona fide non possidere, et *lucrificandi* causa inciperet possidere; idque pro hac probari posse: si quis emerit fundum sciens ab eo, cujus non erat, possidebit pro possessore: sed si eundem a domino emerit, incipiet pro emptore possidere; nec⁸⁵ videbitur sibi ipse causam possessionis mutasse. Idemque juris erit, etiam si a non domino emerit, cum existimaret eum dominum esse. Idem hic, si a domino heres institutus fuerit, vel honorum ejus possessionem acceperit, incipiet fundum pro herede possidere. Hoc amplius si⁸⁶ justam causam habuerit existimandi, se heredem vel honorum possessorem domino exiitisse, fundum pro herede possidebit: nec⁸⁷ causam possessionis sibi mutare videbitur. Cum haec igitur recipiantur in ejus persona, qui possessionem habet: quanto magis in colono recipienda sunt, qui nec vivo, nec mortuo domino ullam possessionem habet; et certe si colonus mortuo domino emerit fundum ab eo, qui existimabat se heredem ejus, vel bonorum possessorem esse: incipiet pro emptore possidere.— § 2. Si dominus fundi homines armatos venientes existimaverit, atque ita profugerit, quamvis nemo eorum fundum ingressus fuerit: vi dejectus videtur⁸⁸; sed nihilominus id praedium, etiam antequam in potestate domini redeat, a bona fidei possessore usucapitur: quia lex⁸⁹ Plautia et Julia ea demum vetuit longa possessione capi, quae vi possessa fuissent: non etiam ex quibus vi quis dejectus fuisset.— § 3. Si mihi Titius, a quo fundum petere volebam, possessione cesserit: usucapionis causam justam habebam. Sed et is, a quo ex stipulatu fundum petere volebam, cedendo mihi possessione, si solvendi causa id fecerit: eo ipso efficitur, ut fundum longo tempore capiam.— § 4. Qui pignori⁹⁰ rem dat, usucapit, quamdiu res apud creditorem est: si creditor ejus possessionem alii tradiderit, interpellabitur usucapio; et quantum ad usucapionem attinet, similis est ei, qui quid depositum vel commodavit: quos palam est desinere usucapere, si commodata vel deposita res, alii tradita fuerit ab eo, qui commodatum vel depositum accepit. Plane si creditor nuda conventionem hypothecam contraxerit, usucapere debitor perseverabit.— § 5. Si rem tuam, cum bona fide possiderem, pignori tibi dem ignoranti tuam esse, desino usucapere: quia non intelligitur quis suae⁹¹ rei pignus contrahere. At si nuda conventionem pignus contractum fuerit, nihilominus usucapiam: quia hoc quoque modo nullum pignus contractum videtur.— § 6. Si rem pignori datam creditoris servus subriperit, cum eam creditor possideret: non interpellabitur usucapio debitoris: quia servus dominum suum possessione non subvertit⁹². Sed et si debitoris servus subriperit, quamvis creditor possidere desinat, tamen debitori usucapio durat: non secus, ac si eam creditor debitori tradidisset; nam quantum ad usucapiones attinet, servi⁹³ subtrahendum res, non faciunt deteriorem dominorum conditionem. Facilius obtinebitur, si precario possidente debitor, servus

⁶² L. 44, in fin. inf. h. t. — 65. L. 3, in pr. inf. pro donato. — 64. L. 1, § 5; L. 24, L. 33, in fin. sup. tit. prox.; L. 26, C. de donat.; L. 10, § 2, sup. de acquir. rer. domum. — 65. L. 8, C. pro emptore. — 66. L. 23, § 5, sup. de rei vind. — 67. L. 1, in fin.; L. 25, § 5, sup. d. t. — 68. Adde L. 26, in fin. sup. de fundo dotati. — 69. § 28, in fin. Inst. de rer. div. — L. 78, inf. de solutione. — 70. L. 33, § 2, inf. h. t.; L. 3, sup. de jur. et facti ignor.; L. 2, § 18, inf. pro emptore; L. 4, C. qui bonis cedere. — 71. L. 34, in fin. sup. tit. prox. — 72. L. 47, in fin. inf. h. t. — 73. L. 1, § 5, sup. tit. prox. — 74. L. 27, sup. d. t. — 75. L. 44, § 3, inf. h. t. — 76. d. L. 44, § 4; L. 2, § 2, inf. pro emptore. — 77. L. 6, § 3, in fin. inf. de precario. — 78. L. 24, inf. de furtis. — 79. L. 31, in pr. sup.

h. t. — 80. L. 5, § 2; L. 26, sup. tit. prox. — 81. L. 10, in fin. sup. h. t.; L. 11, § 4, sup. de Publiciana: L. 45, § 5, inf. de furtis; L. 3, C. de usucap. pro emptore. — 82. § 2, Inst. h. t. — 83. L. 4, § 6, sup. eod. — 84. L. 5, § 19, sup. tit. prox.; L. 2, § 1, inf. pro herede: L. 25, in fin. C. de locato. — 85. *Immo vide* L. 2, in fin. inf. pro emptore. — 86. § 3, vers. pro herede, Inst. de interdict. — 87. L. 2, § 1, inf. pro herede. — 88. *Fide tamem* L. 9, in pr. sup. quod metus causa; L. 3, § 7, inf. de vi et vi armata. — 89. § 2, Inst. h. t. — 90. L. 16, sup. eod. — 91. L. 48, in pr. inf. de reg. jur. adde L. 21, in fin. sup. h. t. — 92. L. 18, in fin. sup. tit. prox. — 93. L. 40, in pr. sup. d. t.

ejus subriperit: nam conductio idem⁹⁴ praestat, quod si apud creditorem res esset: possidet enim hoc casu creditor. Sed [et] si utrumque intercesserit, et precarii rogatio et conductio: intelligitur creditor possidere; et precarii rogatio non in hoc interponitur, ut debitor possessionem habeat, sed ut ei tenere rem liceat.

34. ALFENUS VARUS, lib. 1 Digestorum a Paulo epitomatorum.

Si servus insciente domino rem peculiarem vendidisset, emptorem usucapere posse.

35. JULIANUS, lib. 3, ad Urseium Feroecem.

Si homo cujus usufructus legatus erat, ab herede nunquam possessus, subreptus fuisset: quaesitum est, quia⁹⁵ heres furti actionem non⁹⁶ haberet, an usucapi possit? Sabinus respondit, nullam ejus rei usucapionem esse, cujus nomine furti agi possit: agere autem furti eum, qui frui deberet, posse. Quod sic accipiendum est, ut fructuarium poterit uti frui: aliter enim homo in causa non perducetur: sed si utenti jam et fruenti abductus homo fuerit, non solum ipse, sed etiam heres furti agere poterit.

36. GAIUS, lib. 2 Rerum cotidianarum, sive aureorum.

Potest⁹⁷ pluribus modis accidere, ut quis rem alicuius aliquo errore deceptus tanquam suam vendat forte aut donet: et ob id a bonae fidei possessore res usucapi possit. Veluti si heres rem defuncto commodatam aut locatam, vel apud eum depositam, existimans hereditariam esse, alienaverit.— § 1. Item si quis aliqua existimatione deceptus, crediderit ad se hereditatem pertinere, quae ad eum non pertinet; et rem hereditariam alienaverit: aut si⁹⁸ is, ad quem usufructus ancillae pertinet, partum [ejus] existimans suum esse, quia et fetus pecudum ad fructuarium pertinet, alienaverit:

37. Idem, lib. 2 Institutionum.

Furtum non committitur; furtum enim sine⁹⁹ affectu furandi non committitur.¹⁰⁰ — § 1. Fundi quoque alicui potest aliquis sine¹ vi nancisci possessionem: quae vel ex negligentia domini vacet, vel quia dominus sine successore decesserit, vel longo tempore abfuerit.

38. Idem, lib. 2 Rerum cotidianarum sive aureorum.

Quam rem ipse quidem non potest usucapere; quia intelligit alienum se possidere, et ob id mala fide possidet: sed si alii bona fide accipienti tradiderit, poterit is usucapere; quia neque vi possessum, neque furtivum possidet; abolita est enim quorundam² veterum sententia existimantium, etiam fundi locive furtum fieri.

39. MARCIANUS, lib. 3 Institutionum.

Si solum usucapi non poterit, nec³ superficies usucapietur.

40. NERATIUS, lib. 3 Regularum.

Cœptam usucapionem a defuncto, posse et ante⁴ aditam hereditatem impleri, constitutum est.

41. Idem, lib. 7 Membranarum.

Si rem subreptam mihi procurator meus adprehendit: quamvis per procuratorem possessionem apisci nos, jam fere conveniat; nihilo magis eam in potestatem meam redisse usque capi posse existimandum est; quia contra statuti captiosum erit.

42. PAPINIANUS, lib. 3 Quaestionum.

Cum vir praedium dotale vendidit scienti vel ignoranti rem dotis esse: venditio non valet⁵; quam defuncta postea muliere in matrimonio, confirmari convenit, si tota dos lucro mariti cessit. Idem juris est, cum is, qui rem furtivam vendidit, postea domino heres exiitit⁶.

43. Idem, lib. 22 Quaestionum.

Heres ejus, qui bona fide rem emit, usu non capiet sciens alienam, si modo ipsi possessio tradita sit: continuatione⁷ vero non impediatur heredis scientia.— § 1. Patrem usu non capturum, quod filius emit, propter suam vel filii scientiam, certum est⁸.

44. Idem, lib. 23 Quaestionum.

Justo errore ductus Titium filium meum et in mea potestate esse exis-

⁹⁴ L. 37, sup. de pignorat. act. — 95. L. 35, § 2, sup. de acquir. rer. domum. — 96. *Fide tamem* L. 19, C. de furtis. — 97. § 4, Inst. h. t. — 98. § 5, Inst. eod. — 99. L. 23, in pr. inf. de furtis; § 18, Inst. de oblig. que ex delictis; § 5 et 6, Inst. h. t. — 100. *Obst.* L. 77, inf. de furtis. — 1. § 7, Inst. h. t. — 2. d. § 2, vers. abolita; L. 23, in pr. inf. de furtis. — 3. Arg. L. 16, sup. h. t. — 4. L. 51, § 5, sup. eod. — 5. L. 6, in fin. inf. tit. prox.; L. 30, in pr. sup. ex quibus caus. major. — 6. L. un. § 25, C. de rei vnor. act. — 7. L. 1, C. creditorum etiam pignoris. — 8. L. 3, § 19, inf. tit. prox.; § 12, Inst. h. t. — 8. *Fide tamem* L. 2, § 25, inf. tit. prox. — 9. Adde L. 16, § 1, sup. de pignorat. — 10. L. 4, § 18, sup. h. t.; L. un. vers. hoc tantummodo, C. de usucap. trasform. — 11. L. 51, § 5, sup. h. t.; L. 2, § 18, inf. pro emptore. — 12. L. 49, § 1, sup. tit. prox. — 13. L. 31, in fin. sup. h. t. — 14. L. 4, § 2, sup. de pignorat. — 15. L. 17, § 3, sup. de usuf. — 16. L. 19, sup. quibus modis usuf. — 17. L. 4, § 3, sup. h. t. — 18. L. 19, in fin. sup. ex quibus caus. major. — 19. L. 28, sup. h. t. — 20. L. 9, sup. eod. — 21. *Obst.* L. 7, inf. de divers. temporal. praescript. — 22. L. 2, § 11, inf. tit. prox. — 23. L. 3, inf. pro suo. — 24. L. 3, in pr. inf. tit. prox. — 25. L. 10, in pr. sup. h. t.; L. 2, circa fin. pr. inf. tit. prox. — 26. d. L. 2, in fin. pr.

tamivi, cum adrogatio non jure intervenisset; eum ex re mea quaerere mihi non existimo; non enim constitutum est in hoc, quod in homine libero, qui bona fide servit, placuit: ibi propter assiduam et cottidianam comparationem servorum ita constituit, publice interfuert; nam frequenter ignorantia liberos emimus: non autem tam facilis, frequens, adoptio vel adrogatio filiorum est.— § 1. Constat, si rem alienam scienti mihi vendas, tradas autem eo tempore, quo⁹ dominus ratum habet, traditionis tempus inspiciendum, remque meam fieri.— § 2. Etsi possessionis, non contractus initium¹⁰, quo ad usucapionem pertinet, inspicimus: sed causam antiquiorem traditionis, quae bonam fidem habuit, inspicimus. Veluti circa partum ejus mulieris, quam bona fide coepit possidere: non enim idem minus capiatur usu puer, quod alienam matrem, priusquam eniteretur, esse cognovit. Idem in servo postliminio reverso dictum est.— § 3. Nondum¹¹ aditae hereditatis tempus usucapioni datum est, sive servus hereditarius aliquid comparat, sive defunctus usucapere coeperat: sed haec jure singulari recepta sunt.— § 4. Filiusfamilias emptor alienae rei, cum patremfamilias se factum ignoret, coepit rem sibi traditam possidere: cur non capiat usu, cum bona fides initio possessionis adsit, quamvis eum se per errorem esse arbitretur, qui rem ex causa peculiari quaesitam¹² nec possidere possit? Idem dicendum erit, et si ex patris hereditate ad se pervenisse rem emptam non¹³ levi presumptione credat.— § 5. Non mutat usucapio superveniens pro emptore, vel pro herede, quo¹⁴ minus pignoris persecutio salva sit; ut enim usufructus usucapi¹⁵ non potest: ita persecutio pignoris, quae nulla societate domini¹⁶ conjungitur, sed sola conventionem constituitur, usucapione rei non perimitur.— § 6. Eum, qui posteaquam usucapere coepit, in furorem¹⁷ incidit, utilitate sua delectum est, ne languor animi damnum etiam in bonis adferat, ex omni causa implere usucapionem.— § 7. Si cum apud hostes dominus, aut pater agat, servus aut filius emat: an et tenere incipiat? Si quidem ex causa peculiari possedit, usucapionem inchoari: nec impedimento domini captivitate esse, cujus scientia non esset in civitate necessaria; si vero non ex causa peculiari comparatur, usu non capi, nec jure¹⁸ postliminii quaesitum intelligi: cum prius esset, ut quod usucapum¹⁹ diceretur, possessum foret; sin autem pater sibi decesserit: quia tempora captivitate die die, quo capitur, morti jungerentur, potest filium dici et possessisse sibi, et usucapisse intelligi.

45. Idem, lib. 10 Responsorum.

Prescriptio longae possessionis ad obtinenda loca juris gentium²⁰ publica concedi non solet; quod ita procedit, si quis aedificio funditus diruto, quod in litore posuerat, aut dereliquerat aedificium, alterius postea eodem loco extracto occupantis datam exceptionem opponat: vel si quis, quod in fluminis publici deverticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum eodem jure prohibeat²¹. — § 1. Post mortem domini servus hereditarius peculi nomine rem coepit tenere: usucapionis primordium erit tempus hereditatis aditae; quemadmodum etenim usucapietur, quod ante defunctus non possederat?

46. HERMOGENIANUS, lib. 5 juris Epitomarum.

Pro soluto usucapit, qui rem debiti causa recipit: et non tantum quod debetur, sed et quodlibet pro debito solum, hoc titulo usucapi potest.

47. PAULUS, lib. 3, ad Neratium.

Si emptam rem mihi procurator ignorante me, meo nomine adprehenderit, quamvis possideam, [eam] non usucapiam: quia ut²² ignorantes usucaperimus, in peculiaribus tantum rebus receptum est.

48. Idem, lib. 2 Manualium.

Si existimans debere tibi tradam, ita demum usucapio sequitur, si²³ et tu putes debitum esse. Aliud si putem me ex²⁴ causa venditi teneri, et ideo tradam: hic enim nisi actio praecedat, pro emptore usucapio locum non habet. Diversitatis causa in illo est, quod in caeteris causis²⁵ solutionis tempus inspicitur: neque interest, cum stipulor, sciam alienum esse, necne: sufficit enim me putare meum esse, cum solvis; in²⁶ emptione autem et contractus tempus inspicitur, et quod solvitur: nec potest pro emptore usucapere, qui non emit, nec pro soluto, sicut in caeteris contractibus.